

اشعار قرآنی در حدیقه الحقیقه و شریعه الطریقه سنایی

رضا دهمرده^۱، ابوالفضل دهمرده^۲

۱- دانشجوی دکتری زبان و ادبیات فارسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بیرجند

۲- دانش آموز پایه چهارم متوسطه دبیرستان غیر انتفاعی راه هدایت زاهدان

چکیده

سنایی اولین کسی است که معانی صوفیانه را به طور وسیعی در شعر فارسی (اعم از مثنوی و قصیده و غزل) وارد کرده است از این رو معانی اشعار او نسبت به قدما بسیار بلند و حتی معادل شعرای قرن هفتم است ولی لفظ او قدیمی و تقریباً همان لفظ زبان تغزل است. غزلیات او به طور کلی دو دسته است. دسته اول همان رنگ و بوی تغزلات قدیم را دارد و همان است که بعدها در سیر تکاملی خود از طریق اشعار او و انوری و ظهیر و جمال و کمال در سعدی و حافظ به اوج خود می رسد و دسته دیگر اشعاری است عارفانه که بعدها در سیر تکاملی خود از طریق اشعار او و خاقانی و نظامی و عطار در مولوی و حافظ به اوج خود می رسد. زندگی سنایی را در تاریخ ادبیات هم به دو دوره تقسیم کرده اند: دوره یی که در غفلت بود و به مداحی می گذراند و دوره دوم که دوره تنبّه او و توجه به عوالم عارفانه است. از این روی سنایی تغزل و مدح هم دارد که عمدتاً متعلق به دوره اول زندگی اوست، اما در دوره دوم که با تصوف آشنایی حاصل کرد تمام هم خود را مصروف به وارد کردن آن معانی در شعر ساخت. سنایی نسبت به دوره خود همچنانکه از جنبه های معنوی و توجه به جلوه های عالی عرفان، سبکی تازه و خاص خود دارد، از نظر آوردن ردیف های طولانی و عجیب، بخصوص در غزلهایش، سرمشقی است برای آیندگان بخصوص شاعران متصوف و عرفان سرای مانند عطار و مولانا، و شخصیت او از این نظر هم کاملاً جنبه استثنائی دارد؛ زیرا در دیوان انوری که نیم قرن پس از او می زیسته هرگز اینگونه ردیف ها را نمی بینیم و در قصاید انوری با اینکه ردیف های اسمی هست اما بدان طول نیست. در این مقاله به اشارات و تلمیحات آیات قرآنی در دیوان سنایی پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: اشارات، تلمیحات، اقتباس، آیات قرآن، دیوان سنایی